

**MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA
INSTITUTUL PATRIMONIULUI CULTURAL
CENTRUL STUDIUL ARTELOR**

Cu titlu de manuscris

C.Z.U.: 75.056(478)''1945/2010''(043.2)

CRAVCENCO VLADIMIR

**GRAFICA DE CARTE PENTRU COPII DIN REPUBLICA
MOLDOVA (1945–2010)**

651.01. – Teoria și istoria artelor plastice

Autoreferatul tezei de doctor în studiul artelor și culturologie

CHIȘINĂU-2020

Teza a fost elaborată în cadrul Centrului Studiul Artelor
al Institutului Patrimoniului Cultural

Conducător științific:

TOMA Ludmila, doctor în studiul artelor, conferențiar cercetător

Referenți oficiali:

BRIGALDA Eleonora, doctor în studiul artelor, conferențiar universitar

CIOBANU Constantin Ion, doctor habilitat în studiul artelor, cercetător științific grad II (București, România)

Componența Consiliului științific specializat:

STAVILĂ Tudor, președinte, doctor habilitat în studiul artelor, profesor cercetător

SPÎNU Constantin, secretar științific, doctor în studiul artelor, conferențiar universitar

ȘLAPAC Mariana, doctor habilitat în studiul artelor, conferențiar cercetător, membru corespondent al AȘM

ZAHARIA Dumitru, doctor în estetica artelor vizuale, profesor universitar (Iași, România)

SIMAC Ana, doctor în studiul artelor, conferențiar universitar

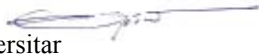
URSACHI Rodica, doctor în studiul artelor, conferențiar universitar

Susținerea va avea loc la 3 septembrie 2020 _____ ora 11:00 _____ Sala Mică a AȘM
în ședința Consiliului științific specializat D 653.01-143 din cadrul Institutului
Patrimoniului Cultural (MD-2001, mun. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 1)

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii
Moldova și pe pagina web a ANACEC www.cnaa.md

Autoreferatul a fost expediat la _____ 29 iulie 2020 _____

Secretar științific al Consiliului Științific specializat:

SPÎNU Constantin, doctor în studiul artelor, conferențiar universitar

Conducător științific:

TOMA Ludmila, doctor în studiul artelor, conferențiar cercetător

Autor:

CRAVCENCO Vladimir, cercetător științific

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Teza de față abordează dezvoltarea artei ilustrării cărților pentru copii (potrivit Convenției ONU cu privire la Drepturile Copilului, care a intrat în vigoare pentru Republica Moldova în 1993, *copilul* este orice ființă umană sub vârsta de 18 ani).

Actualitatea cercetării rezidă în examinarea publicațiilor ilustrate destinate copiilor de diferite vârste, scoase de sub tipar în formă de carte cu coli legate, care diferă prin concepția artistică, fără însă a-și pierde funcția cognitivă. Până în prezent nu a fost realizat niciun studiu științific dedicat evoluției graficii de carte pentru copii în republică în ultimii 70 de ani. În zilele noastre apare nevoia de el mai ales pentru că artiștii plastici au realizat o mulțime de lucrări care diferă după concepția grafică și prezintă aceasta artă în evoluție, însă rămân aproape nestudiate.

În prezent, copiii dispun de informație vizuală la un nivel fără precedent. Cartea ilustrată de tip european (codex) nu mai este singurul mijloc de cunoaștere, ca în perioadele anterioare, constituind azi doar un „adaos” informativ la pelicule animate sau show-uri. Atenția publică și cea științifică acordată cărții tradiționale ca obiect cultural s-a redus considerabil. Astfel, este importantă orice contribuție la examinarea ilustrației ca a unei forme specifice de dialog vizual oferit prin intermediul cărții.

În mai multe țări occidentale grafica de carte pentru copii constituie obiectul cercetării academice de mai mult timp. De-a lungul anilor se publică studii interdisciplinare pe filiera istoriei artelor vizuale, cu examinarea aspectelor literar-artistice, istorico-poligrafice, sociologice, psihopedagogice ale imaginilor din cărțile pentru copii. În Republica Moldova o astfel de studiere încă nu a fost efectuată. Prin urmare, se impune eliminarea decalajelor dintre dezvoltarea și cercetarea acestui tip de artă, cu evidențierea aspectelor estetice ale unor opere de interes internațional.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare. În istoriografia românească nu sunt atestate studii complexe care ar aborda evoluția graficii de carte pentru copii în Republica Moldova. Ideea că ilustrarea cărților e o simplă meserie, și nu artă, a dăinuit în spațiul cultural românesc o perioadă mai îndelungată, comparativ cu alte regiuni europene. În contextul dezvoltării societății tradiționale, două concepte (stereotipuri) cu origini în modul de educație rămân în vigoare până azi: 1) ilustrația de carte pentru copii constituie obiect de studiu în domeniul literaturii, psihologiei, pedagogiei, biblioteconomiei, nu și al artelor plastice; 2) ilustrația de carte de mare valoare artistică, creată atât la nivel obiectiv-narativ, cât și asociativ, e destinată nu copiilor, ci adulților.

Unele referințe la grafica de carte pentru copii se întâlnesc în studiile monografice despre creația pictorilor români din secolul al XX-lea D. Stoica, L. Constante, A. Demian, Th. Kiriacoff, G. Brătescu, L. Macovei, D. Schöbel-Roman. Datele tehnice, istorice, profesionale despre ilustrarea cărților se oferă în studiul lui

V. Olteanu [6] și de D. Simionescu și Gh. Buluță [8]. Mai multe informații despre grafica de carte pentru copii din Republica Populară România / Republica Socialistă România / România și din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească conține monografia lui P. Popescu-Gogan [7], dedicată interpretărilor vizuale ale operi lui M. Eminescu, și scrierile lui C.-F. Putină-Caloian despre narativitate și simbol în ilustrația de carte. Opinii profesionale despre arta ilustrării, date importante despre viața artistică în Basarabia interbelică conține lucrarea despre arta Elisabetei Ivanovschi (Ivanovsky), pictorița de carte din Belgia originară din Chișinău [5].

În spațiul Moldovei răsăritene interesul față de ilustrația de carte pentru copii ca obiect de artă a apărut relativ recent, în anii '60 ai secolului al XX-lea. În perioada postbelică grafica de carte pentru copii a fost considerată o specie de artă plastică, însă specificul ei a fost ignorat. Criticii examinau concis doar unele particularități artistico-tehnice ale ilustrațiilor ca opere de artă plastică, pictură ori grafică de șevalet la scară redusă. În paralel, în Chișinău, cel mai mare centru editorial-poligrafic din republică, se publicau studii ilustrate în formă de catalog ce vizau evoluția graficii de carte în perioada postbelică, cu evidențierea aspectelor estetice și tehnice ale ilustrațiilor. Acestea au fost publicate în limba rusă și au fost destinate cărții în general: *Молдавская книга [Cartea moldovenească]*, alcătuit de specialistul în poligrafie V. Cravenco (1967), *Книжное искусство МССР [Arta graficii de carte din RSSM]*, alcătuit de specialistul în studiul artelor D. Golțov (1969). Primul studiu de astfel specializat în cărți pentru copii este *Молдавские художники – детям [Pictorii moldovenești – copiilor]*, alcătuit de muzeografa L. Pîșenco în 1968 (probabil, publicat cu ocazia organizării unei expoziții la Muzeul Republican de Arte Păstice din RSSM – azi Muzeul Național de Artă al Moldovei) [19]. În acest catalog se oferă descrieri și reproduceri ale ilustrațiilor din anii '60.

Pe parcursul anilor '70-'80, tot mai mulți artiști plastici din RSSM deveneau laureați ai premiilor de talie internațională, obținute în cadrul mai multor ediții ale Concursului Unional de Arta Cărții din Moscova, ale concursurilor din cadrul expozițiilor internaționale „Cea mai bună carte a lumii” din Leipzig, ale Bienalei de Ilustrații din Bratislava. Treptat, studiile de grafică de carte publicate în republică au devenit mai ample, cu evaluări critice și reproduceri de format mare incluse: *Художники молдавской советской книги [Pictorii cărții moldovenești sovietice]* de B. Brînzei din 1977 [20]. În anii 1983–1984, în RSSM au fost publicate pliante consacrate creației unui pictor de carte (colecția «Книжные графики Молдавии» [“Graficienii de carte din Moldova Sovietică”]), cu eseu semnat de un coleg de breaslă al pictorului, completat de ilustrații. O foarte importantă sursă de referință, ultima din perioada sovietică, albumul *Графика де carte а RSS Молдовенеști*, alcătuit de R. Akulova, din 1986 [15] include un articol de sinteză, biografii scurte ale pictorilor, lucrări grafice reproduse în culori, informații despre participarea pictorilor

la concursurile de grafică de carte. Datele critice privind activitatea artiștilor plastici din RSSM conțin și eseurile lui Spiridon Vangheli, celebru scriitor pentru copii [12]. În anii '90 și 2000 la Institutul Studiul Artelor al Academiei de Științe a Moldovei (actualul Centrul Studiul Artelor al Institutului Patrimoniului Cultural) a fost reconsiderată grafica de carte pentru copii din RSSM, au fost furnizate noi date despre pictorii cărții. Aceste probleme specifice sunt examinate în publicații de maestrul în artă Gh. Vrabie [13; 14] și de subsemnatul.

Aspectele critice referitoare la tema enunțată găsim în monografiile, în revistele de profil literar-artistic și bibliofil, în revista IPC *Arta*: Iacov Averbuh (autor L. Toma); Leonid Beleaev (autor D. Golțov); Ilia Bogdesco (autor D. Golțov [18]); Isai Cârmu (autor E. Brigalda-Barbas); Alexei Colîbneac (autor Gh. Vrabie [14]); Leonid Grigorașenco (autor I. Calășnikov [3]); Leonid Domnin (autor E. Barașcov); Filimon Hămuraru (autor C. Spînu [9]); Alexandru Hmelnițki (autor B. Brînzei); Vasile Movileanu (autori T. Stavilă [11], V. Kravcenko); Boris Nesvedov (autori C. Șișcan, V. Kravcenko); Igor Vieru (autori E. Brigalda-Barbas [2]; C. Spînu [10]); Gheorghe Vrabie (autor V. Rocaciuc), E. Zavtur (autor E. Florescu [4]). În primul deceniu al secolului al XXI-lea activitatea pictorilor în domeniul graficii de carte a fost evaluată de reprezentanții organizației internaționale non-guvernamentale IBBY. Din 2002 cărțile publicate în Republica Moldova figurează în *IBBY Honour List*, lista bianuală a cărților recente pentru copii de interes internațional.

Având în vedere cele expuse mai sus au fost identificate următoarele **probleme de cercetare**: 1) completarea istoriografiei naționale cu cercetări în care ar fi fost examinată evoluția graficii de carte pe etape (perioade) cu referire la istoria artei și specificul genului grafică de carte; 2) descoperirea documentelor din arhivă și a fondurilor muzeistice despre evoluția artei și despre creația artiștilor plastici; 3) punerea în circuitul științific a cărților pentru copii, a unor procese tehnico-metodologice necesare pentru cercetarea, păstrarea, evaluarea, promovarea foilor grafice; 4) studierea problemelor limbajului plastic legat de specificul genului, a interferențelor cu alte genuri ale artei plastice, a tendințelor artistice; 5) determinarea condițiilor socioculturale cu impact asupra dezvoltării graficii de carte pentru copii.

Scopul cercetării constă în prezentarea evoluției istorice a artei ilustrației de carte pentru copii în Republica Moldova.

Obiectivele cercetării: 1) determinarea etapelor de dezvoltare a graficii de carte pentru copii; 2) descrierea tehnică, artistică, analiza stilistică a ilustrațiilor de carte pentru copii executate de către pictorii din Republica Moldova; 3) identificarea tehnicilor și a particularităților stilistice preferențiale pentru fiecare etapă de dezvoltare; 4) stabilirea tendințelor artistice europene care au influențat creația pictorilor de carte din republică; 5) identificarea impactului activității organizațiilor internaționale UNESCO și IBBY asupra graficii de carte din Republica Moldova.

Arealul geografic și limitele cronologice se referă la spațiul dintre Prut și Nistru în secolul al XX-lea și primului deceniu al secolului al XXI-lea, în raport cu modificările istorico-juridice și cultural-artistice. Punctul cronologic inițial al studiului de față este 1945, anul reinstalării la Chișinău și reluării activității a Editurii de Stat a Moldovei după încheierea celui de al-doilea război mondial. Punctul cronologic final al studiului este 2010, anul începerii celui de-al doilea deceniu al secolului al XXI-lea.

Metodologia cercetării științifice impune utilizarea următoarelor metode: descriptivă, analitică, sistematică, iconografică, formal-stilistică, inductivă și deductivă, metoda de generalizare. Sunt descrise și analizate compozițiile figurative din interiorul cărților de mare tiraj destinate copiilor de diferite vârste, intrate ca (re)povestire a narațiunii literare în cărțile editate în republică sau peste hotare (de regulă, 5-15 imagini per carte).

Problema științifică soluționată: reflectarea complexă a creației pictorilor de carte pentru copii din Republica Moldova în contextul dezvoltării culturii naționale.

Noutatea științifică a cercetării: pentru prima dată în studiul artelor și culturologia națională, arta graficii de carte pentru copii a fost examinată ca parte a procesului artistic național; a spațiului cultural românesc; a spațiului est-european; au fost lichidate lacune în informațiile despre activitatea artiștilor plastici; au fost elucidate unele aspecte estetice mai puțin studiate: conceptul umoristic, tehnica digitală de executare.

Importanța teoretică a cercetării: valorificarea graficii de carte pentru copii din Republica Moldova ca un fenomen artistic autentic; folosirea metodelor moderne de analiză a ilustrațiilor de carte de interes internațional.

Valoarea aplicativă a cercetării: materialele și concluziile tezei pot fi utilizate în cercetările ulterioare din studiul artelor și culturologie. Rezultatele cercetării pot fi valorificate în procesul de învățământ pentru elaborarea cursurilor de prelegeri destinate viitorilor specialiști în arta grafică, design poligrafic, biblioteconomie.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere derivă din examinarea interdisciplinară a graficii de carte pentru copii: 1) realizarea în premieră a sintezei parcursului istorico-artistic al graficii de carte pentru copii din spațiul prutonistean în secolul al XX-lea – primul deceniu al secolului al XXI-lea în contextul evoluției artei naționale și europene; 2) examinarea impactului cadrului legislativ, a aspectelor de ordin social și cultural asupra evoluției artei grafice de carte pentru copii în republică; 3) introducerea în circuitul științific a numelor unor plasticieni, mai mult sau mai puțin cunoscuți, care au practicat grafica de carte pentru copii în diferite maniere și stiluri de interpretare; 4) sistematizarea informațiilor privind evoluția artei graficii de carte în republică, stabilirea impactului tendințelor artistice,

școlilor grafice și relațiilor culturale în domeniul graficii de carte pentru copii din regiunile limitrofe (influențele artistice venite pe filiera rusă, română, est-europeană); 5) repertorierea, descrierea tehnică și artistică, analiza stilistică a pieselor de grafică de carte pentru copii, analizate în funcție de tipologie, tehnici de lucru, stil artistic; 6) formularea unor recomandări practice privind promovarea graficii de carte naționale moderne.

Aprobarea rezultatelor științifice. Rezultatele investigației au fost prezentate și aprobate în cadrul a nouă conferințe științifice: Conferința științifică cu participare internațională „Probleme actuale ale arheologiei, etnologiei și studiului artelor” (31 mai – 1 iunie 2012, Institutul Patrimoniului Cultural, Academia de Științe a Moldovei, Chișinău: *Grafica de carte a pictorilor moldoveni pentru opera lui Ion Creangă*); Conferința științifică cu participare internațională „Probleme actuale ale arheologiei, etnologiei și studiului artelor” (22 – 24 mai 2013, IPC al AȘM, Chișinău: *Pictorul ilustrator Boris Nesvedov*); Conferința științifică cu participare internațională „Probleme actuale ale arheologiei, etnologiei și studiului artelor” (22 – 23 mai 2014, IPC al AȘM, Chișinău: *Edițiile ilustrate ale operei lui Grigore Vieru*); Conferința științifică internațională „Probleme actuale ale arheologiei, etnologiei și studiului artelor” (26 – 28 mai 2015, IPC al AȘM, Chișinău: *Specifics of Illustrating the Spiridon Vangheli's Literary Work*); International Symposium BIB 2015 (5 – 6 septembrie, Bratislava, Slovacia: *Children's Book Illustration in Moldova. Personalities and Trends*); Conferința științifică cu participare internațională „Studiul artelor. Arta graficii de imprimare: istorie și contemporaneitate” (19 – 20 noiembrie 2015, Muzeul de Artă al Republicii Tatarstan, Kazan: *Particularitățile artistice ale graficii de carte moldovenești pentru copii din a doua jumătate a secolului al XX-lea*); Conferința științifică internațională „Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare” (31 mai – 2 iunie 2016, IPC al AȘM, Chișinău: *The Art of Books for Children from the Republic of Moldova and the Republic of Romania at the Biennale of Illustrations Bratislava Exhibitions*); Conferința științifică internațională „Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare” (30 – 31 mai 2017, IPC al AȘM, Chișinău: *Cărțile românești din colecția Bibliotecii Internaționale a Tineretului din München*); Simpozionul internațional „Creativitate. Tehnologie. Marketing” (26 – 28 octombrie 2017, Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău: *Repere teoretico-istorice ale graficii de carte pentru copii*).

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele cercetării au fost reflectate în 17 articole în culegeri și reviste de specialitate din Republica Moldova, Rusia și Slovacia, cu volumul total de circa 11,0 coli de autor.

Volumul și structura tezei corespund obiectivelor propuse. Teza cuprinde Introducerea, patru capitole divizate în subcapitole (135 de pagini de text), Concluziile generale și recomandările, bibliografie din 242 de titluri, în opt limbi

(română, rusă, engleză, franceză, germană, poloneză, cehă, ucraineană), trei anexe, Declarația privind asumarea răspunderii, CV-ul autorului.

Cuvinte-cheie: ilustrație, carte pentru copii, literă, ornament, vignetă, caracter național, stil decorativ, editură, poligrafie, gravură, tuș-peniță, acuarelă, guașă, tehnică mixtă.

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** se formulează actualitatea cercetării, se concretizează scopul și obiectivele, problema, noutatea și valoarea științifică, aprobarea rezultatelor, se oferă o descriere succintă a compartimentelor.

În capitolul 1 – **Grafica de carte pentru copii: condiții de afirmare și repere istoriografice** – sunt examinate fenomenele istorice, istoriografice, artistice, muzeistice naționale și internaționale care privesc evoluția și studierea graficii de carte pentru copii, de la Renaștere până la 1940. În **1.1. Istoriografie și analiza situației în domeniul cercetării** sunt oferite date istoriografice despre studierea temei în Republica Moldova și peste hotare. În **1.1.2. Premise teoretico-istorice de studiere a graficii de carte pentru copii** sunt analizate principiile estetice universale de bază pentru orice operă de grafică de carte pentru copii. Din cauza că până în prezent în Republica Moldova nu a fost elaborat niciun studiu complex care să reflecte atât literatura de specialitate cât și diverse aspecte artistice și culturologice ale graficii de carte, istoria graficii de carte pentru copii se examinează alături de istoriografia temei. În paragraful **1.2. Istoria ilustrației de carte europene pentru copii** este conturată evoluția artei ilustrației până în anul 1940, cu evidențierea activităților artistice progresiste (arta lui Hans Holbein cel Tânăr, Edward Lear, Gustave Doré, Arthur Rackham, Jean de Brunhoff ș.a.) [17; p. 14-22]. Sunt oferite date despre circa 30 de ediții din Belgia, Cehia, Elveția, Franța, Germania, Marea Britanie, Rusia, România, SUA. În **1.2.1. Grafica de carte pentru copii în Basarabia în perioada interbelică** este studiată pe scurt evoluția graficii de carte în Regatul României și creația pictorilor E. Ivanovsky, Th. Kiriacoff, E. Meregă. În **1.3. Colecții de grafică de carte pentru copii (ilustrații în original și cărți tipărite)** sunt prezentate date despre colecții de grafică de carte în original (ilustrații ca obiect expozițional) și în reproduceri (ilustrații din cărți), din Republica Moldova și din alte țări.

1.4. Concluzii la capitolul 1.

1. Conform premiselor teoretico-istorice și scurtei istorii a cărții pentru copii în Europa, pe parcursul secolelor XV–XX, în diferite țări occidentale (Marea Britanie, Germania, Franța) s-au afirmat schemele de ilustrare a cărților pentru copii. Ele au rădăcini în *viziunile naționale* privind exprimarea mentalității poporului și a umorului, transformându-se cu timpul în standarde internaționale de creare a cărților pentru copii. Odată cu dezvoltarea orașelor europene și a întreprinderilor private,

evolau opinii profesionale și profane despre diferențierea cărților pentru copii cu caracter laic de cele cu caracter religios-moralizator și instructiv-educational. În ansamblu, acestea au prefigurat atitudinile și opiniile despre cartea ilustrată în spațiul cultural românesc.

2. A devenit indiscutabilă opinia profesională precum că succesul imaginilor dintr-o carte pentru copii este condiționat de lizibilitate în egală măsură cu expresivitatea plastică. Treptat, a apărut necesitatea de a oferi ilustrațiilor de carte descrierea, evaluarea și analiza în conformitate cu aceasta. În mare, principiile studierii, repertoriului, selecționării, îngrijirii foilor grafice elaborate de-a lungul timpului în diferite țări europene și în SUA sunt valabile și pentru Republica Moldova.

3. Astăzi nu există îndoieli în privința necesității ilustrării cărților pentru copii, aceasta fiind considerată o mare realizare a civilizației europene, care însă este subestimată în procesul artistic-literar național. În mod tradițional, din punct de vedere artistic, grafica de carte este supusă cursului de dezvoltare a artei picturale și a celei grafice. Ilustrația are o poziție secundară în relație cu textul literar corespunzător, acesta fiind mai important (mai original) decât transpunerea lui vizuală. În plus, prezentarea grafică este condiționată de categorie de vârstă și de cerințele riguroase ale realizării editorial-poligrafice. Dar, în ciuda limitărilor de producție, ideea poate conferi operei grafice semnificația unui document, chiar și a unui simbol al timpului. Oricărei lucrări de grafică, care urmează a fi reproducă, îi este rezervat spațiul unui astfel de exercițiu plastic.

4. Pentru cultura națională contemporană este actuală redescoperirea vechilor tradiții naționale de creare a operelor de artă a cărții. Însă, după cum au demonstrat analiza istoriografică și lista colecțiilor de ilustrații de carte pentru copii, există lacune în cunoștințele despre specificul ilustrării cărților, despre activitatea pictorilor, despre dezvoltarea graficii de carte în Basarabia, RSS Moldovenească și Republica Moldova. Acestea trebuie lichidate pentru a compensa decalajul Republicii Moldova în contextul integrării europene.

În capitolele 2–4 ale tezei este întreprinsă o descriere și o analiză stilistică a ilustrațiilor de carte pentru copii editate în perioada 1945–2010 în RSSM / Republica Moldova (Chișinău, Tiraspol) și peste hotarele republicii, la București, Moscova, Leningrad (Sankt Petersburg), Vilnius, Kaunas, Riga, Tallinn, Praga, Bratislava, Berlin. Este examinată creația pictorilor de carte reprezentativă pentru perioade istorice sus-numite. Se acordă o atenție deosebită particularităților de executare a operelor grafice în diferite tehnici și aspectelor tehnico-poligrafice ale imaginilor. Se efectuează o trecere în revistă și o descriere a tendințelor artistice moderne. Drept un imbold al dezvoltării graficii de carte pentru copii este considerată participarea pictorilor la diferite manifestări culturale de importanță republicană (națională),

unională și internațională: expoziții de artă plastică, târguri de carte, expoziții și concursuri de grafică de carte pentru copii. Este evidențiată influența marilor pictori de carte din Europa de Est asupra artei ilustrației în RSSM / Republica Moldova. Sunt examinate succint aspectele psihopedagogice ale copilului de o anumită vârstă și evoluția tehnologiilor poligrafice.

În capitolul 2, **Particularitățile dezvoltării graficii de carte pentru copii în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (1945–1965)**, este examinată opera a 12 pictori din RSSM și 7 – din RPR, în total circa 105 cărți.

2.1. Specificul graficii de carte pentru copii în primul deceniu postbelic (1945–1955). Ilustrațiile de carte pentru copii, prin formă și conținut ideologic, au fost privite drept picturi de dimensiuni mici, ce s-ar conforma cu rigorile *metodei realismului socialist* după modul de reprezentare [16, p. 40]. Au fost ilustrate, în special, opere ale scriitorilor sovietici moldoveni Em. Bucov, C. Condrea, V. Roșca și cele ale scriitorilor clasici ruși A. S. Pușkin, N. V. Gogol, I. A. Krâlov ș.a. Se manifesta preferința pentru tehnicile graficii semitonale – cărbune, creion, tuș, acuarelă pe hârtie sau carton (Leonid Grigorașenco: *Dubrovski* de A. S. Pușkin, 1951; *Zorile* de I. Cutcovetchi, 1952; Iacov Averbuh: *Fabule*, 1953).

2.2. Ilustrație de carte pentru copii din a doua jumătate a anilor '50 – prima jumătate a anilor '60 ale secolului al XX-lea. În această perioadă, în contextul creșterii cantitative a tirajelor și a titlurilor, au fost publicate multe ilustrații la operele scriitorilor români și celor străini. Aspectul exterior și cel interior al cărților destinate copiilor se disting printr-o combinație de simplitate și virtuozitate a executării tehnice. Ilustrațiile în tuș cu peniță și pensulă au constituit o trăsătură a epocii, dovadă elocventă că nu numai culoarea, dar și desenul fin contribuie la conținutul emoțional al ilustrației de carte pentru copii (Eugen Merega: *La balul coțofenei* de G. Meniuc, 1956; Iacov Averbuh: *Alarma!* de Gr. Vieru, 1957; Boris Nesvedov: *Roua dimineții* de Em. Bucov, 1958; Leonid Grigorașenco: *Legenda rîndunicii* de V. Roșca, 1958).

Grafica în cărbune și acuarelă color a fost practică în ilustrațiile baladelor de V. Alecsandri (Ilia Bogdesco, Igor Vieru, Iacov Averbuh, 1956–1958), ale poveștilor populare și ale poveștilor lui I. Creangă (Leonid Grigorașenco, Boris Nesvedov, 1955–1963). Tehnica linogravurii a fost practică de Igor Vieru în grafica basmului lui I. Creangă *Soacra cu trei nurori* (1956) și de Ghenadi Zîkov, în grafica poemului *Baladă haiducească* de P. Crucienuc (1958). Însă, ca tendință, procedeele executării minuțioase erau substituite de creionarea rapidă [19, p. 30].

În arta lui **Boris Nesvedov (1903–1963)** se combină în mod autentic verosimilul și caricaturismul ușor. Ilustrațiile în tempera și guașă (*Andrieș* de Em. Bucov, 1954), în tuș (*Povești moldovenești*, 1956–1957; *Basme și snoave*, 1958), în acuarelă și tuș (*Ușa vie* de C. Șișcan, 1961; *Mielușica argatului*, poveste

populară, 1963) sunt foarte originale prin schițarea lejeră a formelor și coloristica rafinată [13, p. 11; 19, p. 26-27]. Pe atunci, în arta grafică a fost foarte răspândită imitarea picturii (principiul ilustrării de șevalet), cel mai de seamă adept al căruia fiind **Leonid Grigorașenco (1924–1995)**. Cunoscut mai mult ca pictor-batalist, el a ilustrat în anii '50–'60 multe cărți cu subiecte național-folclorice în acuarelă color (*Povești norodnice moldovenești*, 1955; *Povestea porcului*, 1956; *Dănilă Prepeleac*, 1957; *Povestea lui Harap-Alb*, 1962, trei povești de I. Creangă) [3, p. 20-21]. Spre deosebire de L. Grigorașenco, B. Nesvedov a explorat tipologia și nu psihologia, fără a se abate de la evoluția narațiunii literare.

Ațiunea, atmosfera lăuntrică a subiectului, romantismul tipului național au constituit metoda interpretativă a lui **Igor Vieru (1923–1988)**. În foile grafice publicate la finele anilor '50 se evidențiază iluzorismul tridimensional (*Soacra cu trei nurori* de I. Creangă, 1956; *Momente și schițe* de I.-L. Caragiale, 1956; *Iarna* de V. Alecsandri, 1960; *Bună ziua, fulgilor!* de Gr. Vieru, 1961), iar în cele nepublicate (cenzurate), stilizarea inspirată de arta românească populară (*Soacra cu trei nurori*, 1956) [2, p. 40-41; 10, p. 16-17; 12, p. 80-81].

În 1962 a ieșit de sub tipar povestea *Punguța cu doi bani* de I. Creangă, ilustrată de **Ilia Bogdesco (1923–2010)**, de felul cărților vechi in-folio, cu fiecare element al cărții executat de mână, inclusiv imagini ale protagoniștilor, text de tip uncial medieval, ornamente inspirate din arhitectura populară [13, p. 12; 15, p. 6; 16, p. 106; 18, p. 18-20; 19, p. 4, 32; 20, p. 21-23].

2.2.1. Concepții noi în grafica de carte din prima jumătate a anilor '60. În contextul ameliorării condițiilor social-economice și ale celor poligrafice, stilizarea, lapidaritatea, stridența structural-coloristică, caracterul plan al formelor s-au afirmat drept trăsături principale ale reprezentărilor grafice. În cărțile pentru copii tonalitatea ludică a prevalat asupra celei narativ-descriptiviste. Au cunoscut popularitate xilografia și linogravura, tehnicile gravurii corespunzătoare standardelor tiparului înalt, el fiind singurul practicat pe atunci în tipografia din republică [16, p. 33]. Laconismul decorativ exprima tensiunea semantică a narațiunii literare moderne sau de natură retrospectivă (Igor Vieru: *În țara fluturilor* de S. Vangheli, 1962; Leonid Beleaev: *Cine l-a trezit pe urs* de V. Roșca, 1963; Aron Ștarkman: *Mulțumim pentru pace!* de G. Vieru, 1963; Ghenadi Zikov: *Snove și ghicitori*, 1963; Petru Mudrac: *Alexandru Lăpușeanu* de C. Negruzzi, 1964). Datorită îmbunătățirii relațiilor internaționale, în ilustrația de carte au pătruns structurile vizuale moderniste, cu toate că anterior au fost considerate străine artei sovietice. Se utilizau pe larg procedeele exagerării caricaturistice, specifice comicsurilor și peliculelor animate. Grafica a intrat în multiplele ediții ale poeziei și prozei sovietice pentru copii (Boris Nesvedov: *Pic-pic-pic* de L. Deleanu, 1962; Nikolai Makarenko: *Cine-a spus că-s mițitel?* culegere de versuri, 1963; Igor Vieru: *Băiețelul din coliba albastră* de S.

Vangheli, 1964). Pentru a le conferi desenelor multicolore expresivitate, au fost pe deplin explorate tehnicile grafice tradiționale, acuarela, guașa, creionul, tușul, linogravura, în diferite combinații (Igor Vieru, Gheorghe Dimitriu, Luiza Ianțen).

2.3. Concluzii la capitolul 2.

1. Cu toate că grafica de șevalet diferă ca formă de grafica de carte, caracterul șevaletist trebuie evidențiat ca o particularitate specifică a graficii de carte pentru copii din RSSM de la finele anilor '40 – începutul anilor '50 (L. Grigorașenco, I. Bogdesco, I. Averbuh, B. Nesvedov). Față de crochiurile și schițele de compoziții de la toate expozițiile primelor ani postbelici, ilustrațiile de carte, fiind piesele „finisate”, s-au dovedit a fi lucrări grafice cu drepturi depline. Tradiția ilustrării în linii și hașuri, stabilită în anii '50, persistă în practica editorială republicană până în zilele noastre.

2. Spre mijlocul anilor '60, ilustrația din RSSM făcea parte din direcția generală a acestui gen de artă din Rusia și Țările Baltice. Sub aspect tehnico-artistic, arta grafică rusă a fost sursa interesului profesional față de modalitățile de tratare realistă a imaginii, cea letonă – față de stilizarea cu suprafețe plane, cea estoniană – față de scrierea caligrafică. Cel mai semnificativ s-a dovedit a fi impactul artei lituaniene – favorizarea gravurii în linoleum cu accente de culoare, stilizare simplistă sau chiar naivă. Devierile de la metoda realistă și limbajul plastic contingent, aprobate de acum încolo, dar considerate anterior drept influență dăunătoare a artei „decădente” de la începutul secolului al XX-lea (a stilului Art Nouveau), se poziționează drept cele mai mari realizări ale perioadei.

3. Opera lui Boris Nesvedov ocupă un loc special în dezvoltarea graficii de carte naționale din anii '50 – începutul anilor '60, prezentându-se drept o interpretare unică a tradițiilor plastice vechi și moderne, formând un stil individual inconfundabil. Pictorul a reintrodus elemente de exprimare artistică a artei populare (a jucăriilor, broderiilor, gravurilor populare) în prezentarea grafică a cărților pentru copii.

În capitolul 3, **Diversitatea concepțiilor în grafica de carte din RSSM (sfârșitul anilor '60 – sfârșitul anilor '80 ai secolului al XX-lea)**, este examinată opera a 40 de pictori din RSSM și a 10 – din RSR, în total circa 176 de cărți.

Perioada s-a dovedit a fi cea mai productivă sub aspect cantitativ și calitativ. Ca produse poligrafice cărțile erau tot mai răspândite, iar ca produse culturale se deosebeau vizual prin diversitatea formelor expresive. Statutul ilustratorului de carte pentru copii a crescut considerabil. La finele anilor '60 și în prima jumătate a anilor '70 ilustrația de carte a obținut o semnificație aparte în arta plastică națională [8, p. 18; 13, p. 12; 15, p. 15; 16, p. 25-26]. Stilul lapidar din prima jumătate a anilor '60 și-a pierdut relevanța. Conform noilor idei privind ilustrarea cărții, se ținea cont de psihologia emoțională a cititorului. În URSS, în această perioadă se insista asupra unei diferențieri a ilustrațiilor de carte în funcție de specificul operelor literare [16, p. 45]. Deși mai puțin evidentă în grafica de carte din RSSM, decât în cea rusă sovietică,

tendința semnalată a condiționat detașarea unor direcții de dezvoltare a ilustrației în raport cu caracterul narațiunii literare: **narativ-descriptivistă, romantică, satirică**. Noile principii artistice s-au manifestat în ilustrațiile la opere literare naționale și universale clasice, opere folclorice, opere ale scriitorilor contemporani din RSSM.

3.1. Tendința narativ-descriptivistă în grafica de carte pentru copii. Îmbogățirea arsenalului de mijloace expresive se impunea în cadrul răspândirii metodei tiparului ofset în tipografia din republică. S-a oferit posibilitatea de a reproduce mai exact semitonurile și gradațiile coloristice [16, p. 52]. Principalul reprezentant al direcției narativ-descriptiviste în grafica națională de carte, care presupune apropierea maximă la subiectul ilustrat, este Ilia Bogdesco. Pe parcursul anilor '60 –'80 pictorul a ilustrat opera literară națională și universală. A executat ilustrații în guașă (*Miorița*, balada populară, 1967), tuș (*Codreanul*, balada populară, 1970; *Opere alese* de C. Negruzzi, 1973; *Lauda prostiei* de Erasm din Rotterdam, 1976; *Vânătorul de cerbi* de F. Cooper, 1982; *Meșterul Manole*, balada populară, 1986), acvaforte (*Călătoriile lui Gulliver* de J. Swift, 1978; *Cântecul lui Roland*, epos francez, 1983) [15, p. 40-41; 18, p. 50-62]. Un alt adept al direcției narativ-descriptiviste în grafica de carte este Leonid Beleaev (*Trofimaș* de I. Druță, 1966; poezii de A. S. Pușkin, 1967; poezii de M. Eminescu, 1971; *Bobocel cu ale lui* de I. Druță, 1972) [20, p. 5]. Pe lângă aspectele de natură descriptivistă, în grafica de carte din RSSM se afirmă decorativismul subtil, care le imprimă scenelor dinamism lăuntric vibrant, cazul ilustrațiilor lui African Usov (*Iirica* lui G. Byron, 1970) [15, p. 7], ale lui Leonid Nikitin (*Povestea pescarului și a peștișorului de aur* de A. S. Pușkin, 1975; *Proverbe și zicători ucrainene*, 1984) [15, p. 19]. Ilustrațiile de tip narativ cu intonații romantice au cunoscut un avânt deosebit, dovadă servind opera lui Boris Brînzei (*O mamă, dulce mamă...* 1969; *Istoria unui galben* de V. Alecsandri, 1971) [15, p. 40; 20, p. 9] și a lui Emil Childescu (*Tata* de I. Cârchelan, 1978; *La cireșe*, fragment din povestirea *Amintiri din copilărie* de I. Creangă, 1978) [15, p. 11]. Spre deosebire de alții, doar I. Bogdesco și E. Childescu au folosit pe larg principiile desenului academic rafinat și au evitat deformare stilizată.

3.2. Tendința romantică în grafica de carte pentru copii. În grafica de carte pentru copii din RSSM din anii '60–'80 s-a afirmat clar tendința romantică, poetizarea realităților, fără ca subiectul cărții să fie reprodus literalmente. A avut o importanță deosebită pentru dezvoltarea artei grafice, deoarece în ilustrațiile de acest tip particularitățile percepției naționale a lumii se exprimau cel mai expresiv, în măsură mai mare, decât în cea narativ-descriptivistă. Distorsionarea formelor a fost condiționată de conotațiile lirice profunde din text și de atitudinile individuale față de subiect manifestate de pictor. Principiile artistice noi s-au manifestat atât în ilustrațiile literaturii clasice universale, cât și în cele ale folclorului moldovenesc, ale operelor scriitorilor contemporani din RSSM: Gr. Vieru, S. Vangheli ș.a.

În grafica lui Igor Vieru s-a manifestat clar tendința spre generalizarea decorativă a formelor de tip artă populară, fără ca stilizarea să afecteze vitalitatea personajelor. Evitând schematismul în reprezentare, Igor Vieru a combinat armonios grotescul și tușa păstoasă (*Poezii* de M. Eminescu, 1966; *Mărgăritarele* de V. Alecsandri, 1966; *Păcală și Tindală*, anecdote populare, 1967; *Duminica cuvintelor* de Gr. Vieru, 1969) [2, p. 53; 7, p. 17; 15, p. 15].

În linii mari, arta plastică din RSSM din anii '70 se caracterizează prin lărgirea cercului de probleme creative și deschiderea spre arta plastică internațională. Inspirați de caracterul construcțiilor plastice cu mai multe planuri, pictori improvizau manevre ingenioase, fără însă a se abate de la subiect. Despre sofisticarea limbajului graficii de carte ne vorbesc ilustrațiile lui **Gheorghe Vrabie (1939–2016)** (*Povestea lui Harap Alb* de I. Creangă, 1968; *Luceafărul* de M. Eminescu, 1974; *Codrule, codrușule* de Gr. Vieru și S. Vangheli, 1975; *Sărmanul Dionis* de M. Eminescu, 1980). În compoziții în acvaforte negru se văd motive gotice, iar expresivitatea culorilor din ilustrațiile în acuarelă și guașă e legată de pictura lui Henri Matisse și a Tatiane Mavrina [8, p. 13; 15, p. 20; 16, p. 13; 20, p. 7]. Interesul pentru estetica artei europene primitiviste (naive) de la începutul secolului al XX-lea, care se dezvoltase în arta națională prin anii '60–'70, s-a reflectat în grafica lui **Oleg Zemțov (n. 1940)** (*Aruncă-mă în cer* de A. Strâmbeanu, 1974; *Gândăcilă* de K. Ciukovski, 1976) [15, p. 14].

3.3. Tendința satirică în grafica de carte pentru copii. Procesul de sintetizare a direcției artistice narativ-descriptiviste cu cea romantică în grafica de carte pentru copii din RSSM devenea tot mai intens. Ca urmare a acestui proces de durată, dar și ca o preluare planificată a experienței străine, la începutul anilor '70 s-a afirmat ilustrația satirică (ilustrația veselă sau umoristică de tip înnoit), care întrunea în mod firesc obiectivitatea fabulei literare și ironizarea situațiilor, uneori cu utilizarea aluziilor la evenimentele actuale și a diferitor modalități de aducere la zi a întâmplărilor. Cel mai mult această manieră interpretativă se potrivea basmelor și legendelor folclorice. Artiștii plastici au înlăturat seriozitatea didactică fără a simplifica sensul esențial al subiectului, prezentând imagini arhicunoscute ale copilăriei prin prisma grotescului de diferite tipuri. Bazându-se pe distorsionarea formelor, pictorii au readus în actualitate metode de stilizare recunoscutibile.

Grotescul ironic s-a manifestat clar în lucrările pictorului de filme animate **Leonid Domnin (1936–2014)** (*Povești populare moldovenești*, 1972; *Dașin Voinicul*, poveste populară, 1973; *Cheița de aur* de C. Collodi, 1983) [15, p. 66-67; 16, p. 22; 20, p. 7-8]. Specificul umorului de bufonadă este redat în scenele lui **Filimon Hămuraru (1932–2006)**, artistul prezentând aproape complet moștenirea folclorică a plaiului moldav. Compozițiile cu multe figuri în tehnici mixte sunt aglomerate de motive ornamentale și figurative provenite din arta populară, vitraliile și picturile murale renașcentiste (*Povestea lui Aliman, fiul împăratului*, poveste populară, 1967; *Masoară-mă, bunele, eu am un kilometru* de A. Șalari, 1968; *Frumoasa lumii* de

M. Eminescu, 1972; *Povestea lui Harap-Alb* de I. Creangă, 1984) [7, p. 4; 15, p. 12-13; 20, p. 7]. Sunt deosebit de pronunțate motive umoristice în lucrările lui Petru Mudrac (*La balul coțofenei* de G. Meniuc, 1968; *Prichindel*, poveste, 1969) (grotesc ușor) [19, p. 6] și ale lui Arii Sveatenco (*Fabule*, 1971; *Cocostârcul și vulpea* de Gh. Asachi, 1978; *Ivan Turbincă* de I. Creangă, 1987) (ironia usturătoare) [15, p. 6; 19, p. 8; 20, p. 9].

3.4. Sinteza tendințelor în grafica de carte pentru copii din anii '70–'80. Procesul de transformare a schemelor de exprimare artistică în standarde ale limbajului vizual devenea tot mai rapid. Cărțile se produceau în cantități deosebit de mari, fiind bine structurate conform categoriilor de vârstă a cititorilor și genurilor literare. În aceste condiții, în a doua jumătate a anilor '70, originalitatea concepției grafice propuse de pictor a devenit un reper de importanță maximă. Din numărul mare de oameni de creație se detașează artiștii plastici care au sintetizat în grafica lor particularitățile ilustrațiilor contemporane de trei tipuri – narativ-descriptivistă, romantică și satirică. Aceștia au reușit să imprime graficii edițiilor de masă semnificația operelor de înaltă ținută artistică, fără a se limita la standardele unui produs ieftin. Foarte reprezentativă în această privință este opera multor artiști plastici din anii '70–'80: I. Bogdesco, I. Cârmu, A. Colîbneac, L. Domnin, F. Hămuraru, A. Hmelnițki, A. Sveatenco, I. Vieru, Gh. Vrabie. **Isai Cârmu (1940–2015)** e unul dintre cei mai faimoși maeștri ai ilustrației de carte din Republica Moldova, pe care îl inspira atât Renașterea, cât și avangardismul european și arta populară. Ilustrațiile sale, adresate copiilor de toate vârstele, executate în diverse tehnici mixte, se impun prin dinamismul compozițional-coloristic și stilizarea frapantă (*Ministrul bunelului* de S. Vangheli, 1971; *Dimitrie Vodă Cantemir* de V. Ioviță, 1974; *Pîinea* de L. Damian, 1976; *Corabia nebunilor* de S. Brandt, 1979; *Hora mare* de D. Matcovschi, 1980; *Cântece din bătrâni*, 1982; *Toamna lui Orfeu* de G. Meniuc, 1983) [13, p. 13-14; 15, p. 23; 20, p. 10]. Spre deosebire de I. Cârmu, **Alexei Colîbneac (n. 1943)** a practicat cel mai mult metoda retrospectivă naturalistă cu evidențierea construcțiilor liniare. Rafinamentul desenului, caracterul poetic al reprezentărilor denotă gradul înalt al psihologismului scenelor (*Concertul în luncă* de V. Alecsandri, 1976; *Til Ulenspiegel* de Ch. de Coster, 1979; *Rică-Țânțărică* de N. Dabija, 1980) [13, p. 14; 14, p. 6; 19, p. 9-10; 20, p. 57].

La hotarul anilor '70–'80, ilustrația de carte pentru copii din RSSM se prezintă ca o artă bine dezvoltată. Corespondența dintre text și imagine în carte devenea tot mai complicată, fără a se limita la o simplă vecinătate. Ideea grafică foarte pronunțată în compozițiile din acești ani o constituie viziunea proprie a pictorului, coordonată cu subiectul literar. Era ilustrată literatura pentru copii de toate genurile, cu preferință pentru volum și nu plan, pentru nuanțele coloristice și nu pete locale. Fenomenul exagerării aspectelor plastice ale imaginii ducea, inevitabil, la decalajul dintre ilustrație și destinatar, acesta nivelându-se doar prin grotesc. În acest context,

caricaturismul a devenit o trăsătură distinctă a artei începutului anilor '80. O mare varietate de glume găsim în grafica de carte a lui **Lică Sainciuc (n. 1947)**, puternic inspirată din creația pictorilor europeni, îndeosebi a celor din Țările Baltice. Pe parcursul carierei sale de mai mult de patruzeci de ani, Lică Sainciuc s-a prezentat ca adept al conturilor flexibile, al culorilor transparente stridente, al detaliilor sugestive, al gestului tipic (*Albinița* de Gr. Vieru, 1979; *Cea mai veselă vacanță* de Gh. Ciocoi, 1982; *Guguță și prietenii săi* de S. Vangheli, 1983; *Ce pot face mâinile dibace* de C. Dragomir, 1983; *Tropoșel ajunge primul* de P. Cărare, 1985) [13, p. 13; 15, p. 16, 128-131]. Deși reprezintă variante ale unor subiecte deja cunoscute, ideile ingenioase ale lui Lică Sainciuc se deosebesc substanțial de cele standard prin laconism cu aspirații spre etern. Grafică cu elemente de comics, caricatură și desene animate au mai creat și pictorii Leonid Domnin (*Soarele furat* de K. Ciukovski, 1982), Isai Cârmu (*Hora mare* de D. Matcovschi, 1980), Anatol Smîșleaeu (*Foișorul vesel* de A. Ciocanu, 1983) [15, p. 140-141]. Limbajul gravurii în lemn, linoleum și plastic s-a dovedit a fi unul potrivit pentru accentuarea caracterului solid al dialogului cu trecutul. Laconismul expresiei distinge gravurile lui Mark Gherasimov (*Opere alese* de H. de Balzac și A. Dumas, 1982–1983) [15, p. 17, 58-61], Aurel Ololenco (*Tatarbunar* de B. Istru, 1982) [15, p. 120-121], Serghei Maiorov (lirica lui M. Saadi, 1983) [15, p. 110-113], Andrei Țurcanu (1948–2000) (*Punguța cu doi bani* de I. Creangă, 1982) [15, p. 160-163].

3.5. Modalități de prezentare grafică ale ilustrațiilor de carte pentru copii din a doua jumătate a anilor '80. Scurta perioadă de „perestroikă gorbaciovistă” (1985–1991) este una foarte importantă în dezvoltarea graficii de carte contemporane din arealul pruto-nistrean. La Editura „Literatura Artistică” din Chișinău au apărut cărți ilustrate cu grafică experimentală, nemaivăzută ca structură și formă. Artiștii se „eliberau” treptat de dogmele ideologice care se supuneau metodei realiste de prezentare grafică, depășite deja. Ilustrațiile se apropiau de pictura și grafica de șevalet ca limbaj vizual. Artiștii se interesau de ceea ce se vede în viața cotidiană și de ceea ce se cunoaște despre ea. Astfel, ilustrația de carte a reușit să cucerească toate categoriile de cititori. Tendințele plastice de la finele anilor '70 și-au păstrat actualitatea în deceniul următor: revenirea la ilustrația de tip șevalet a fost o consecință a tipizării edițiilor după vârste. La răspândirea ilustrațiilor semitonale a contribuit îmbunătățirea tiparului ofset, care a înlocuit aproape complet tiparul înalt din procesarea tipografică [6, p. 23-25; 15, p. 8]. Grafica de carte destinată celor mici se caracterizează prin ludic alcătuit din contrastul dinamic al formelor, dar și prin împărțirea spațiului în secvențe pentru prezentarea acțiunii în mișcare.

Stilistică individualizată distinge toate ilustrațiile folclorului moldovenesc executate în acești ani (Leonid Domnin, Isai Cârmu: *Povești populare moldovenești*, 1986; *Făt-Frumos, fiul Iepeii* de I. Creangă, 1987; Igor Vieru: *Povestea omului leneș* de Gr. Botezatu, 1988; Ilia Bogdesco: *Meșterul Manole*, baladă populară,

1986; Filimon Hămuraru: *Fata babei și fata moșneagului* de I. Creangă, 1987; Arii Sveatenco: *Păcală și Tîndală*, anecdote populare, 1987), precum și ilustrațiile la opere ale scriitorilor din RSSM, Țările Baltice și Occident (Lică Sainciuc: *Abecedar* de S. Vangheli, Gr. Vieru, L. Sainciuc, 1985; *Dealul cocoșului* de V. Zilinskaite, 1987; *Bunicuța cu povești* de C. Dragomir, 1988; *Una, două, hai că plouă* de L. Sainciuc, 1988; Igor Hmelnițki: *Aventurile lui Pinocchio* de C. Collodi, 1989; Mihail Brunea: *Pe serpantinele fizicii* de I. Holban, 1986). Desenele erau executate în acuarelă, guașă, tempera și tuș, cu folosirea sticlografului și a aerografului (Anatol Smîșleaev: *Privighetoarea* de S. Vangheli, 1986; *Haiducul*, poveste populară, 1989), în litografie (Ion Severin: *Povestea furnicii* de I. Druță, 1989), în pastel (Nina Danilenco: *Mama* de Gr. Vieru, 1988, *Mărul* de I. Druță, 1987) [15, p. 86-104].

3.6. Concluzii la capitolul 3.

1. De-a lungul perioadei din a doua jumătate a anilor '60 până la finele anilor '80 grafica de carte a parcurs o distanță considerabilă, de la picturi reproduse în format mic până la imagini miniaturale lucrate special pentru o anumită ediție. Cele mai multe schimbări au rezultat din experimente cu decorativismul compoziției grafice, care au fost, într-o măsură sau alta, opuse abordării realiste. Acceptarea mai multor concepte „străine” de prezentare grafică s-a produs datorită internaționalizării industriei editorial-poligrafice din URSS și participărilor regulate ale artiștilor plastici la diferite forumuri, târguri și expoziții profesionale.

2. Un rol deosebit de semnificativ în adaptarea multor idei inovatoare îi revine artei naționale de grafică („școlile naționale”) din Polonia, Cehoslovacia, Lituania, Estonia și Germania de Est, recunoscute mondial în anii '70–'80. Au influențat mai multe procese în grafica de carte din RSSM / Republica Moldova: elaborarea motivelor decorative pe baza tradițiilor artelor populare, simbioza structural-compozițională a formelor plate cu cele de volum, a elementelor de tip pictural cu cele caricaturistice. Se cuvin menționate reinterpretările din arta națională românească (pe atunci mai puțin cunoscută publicului avizat, fiind considerată „străină”, însă foarte semnificativă), caracteristice pentru arta lui Igor Vieru, Gheorghe Vrabie și Isai Cârmu.

3. În grafica de carte executată în această perioadă pot fi distinse trei tipuri de prezentare grafică a subiectelor: liniar, semitonal și decorativ, alcătuit în anii '70–'80 modele sintetice originale. Tipul liniar, cu origini în desenul academic clasicist, se caracterizează prin utilizarea liniilor pure (hașuri) în construirea imaginii, utilizarea rezervată a culorilor, legarea liniarului imaginii cu schema fontului (I. Bogdesco, Gh. Vrabie, A. Colîbneac). Tipul semitonal se caracterizează prin accentuarea volumelor și a tridimensionalului și prin utilizarea gradațiilor de culoare și ton. Ca manieră interpretativă, astfel de compoziții se apropie de pictură sau fotografie (L. Domnin, F. Hămuraru, N. Danilenco, G. Zlobin). Tipul decorativ se caracterizează

prin intensitatea coloristică a planului, prin laconismul formelor generalizate, prin claritatea siluetelor și a conturilor (I. Vieru, I. Cârmu, P. Mudrac, L. Nikitin, A. Hmelnițki, L. Ianțen, A. Ștarkman).

4. O contribuție aparte la dezvoltarea artei grafice naționale a avut Igor Vieru, maestrul impunându-se prin combinarea în grafica de carte a experimentului artistic și a principiilor sublimării tipului iconografic național, pornind de la specificul vârstei copiilor. La fel ca ilustrațiile lui I. Bogdesco din 1962 la *Punguța cu doi bani* de I. Creangă, grafica lui I. Vieru din 1969 la *Duminica cuvintelor* de Gr. Vieru a impulsionat interesul internațional față de fenomenul ilustrației din RSSM. Grafica lui Igor Vieru se prezintă drept o trăsătură a epocii în măsură mai considerabilă comparativ cu opera contemporanilor săi.

În capitolul 4, **Concepția grafică a cărții pentru copii din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească și Republica Moldova (1990–2010)**, este examinată opera a 38 de pictori din Republica Moldova și a șase – din România, în total circa 96 de cărți.

Revenirea la alfabetul latin, aprobată legislativ în 1989 [1, p. 15], a influențat nemijlocit schemele plastice din edițiile în română. Însă, din cauza dificultăților materiale și în conformitate cu perioada tranzitorie pentru aplicarea noilor practici prevăzute în legislație, aceasta nu s-a produs imediat. În 1991 în Republica Moldova, devenită un stat independent, a început o epocă nouă în domeniul producerii cărților, condiționată de dispariția planului de stat și apariția caselor editoriale private. Afirmarea pieței comerciale a contribuit la modificarea funcțională a ilustrației de carte, de atunci încoace fiind menită să atragă atenția cumpărătorului.

4.1. Evoluția graficii de carte pentru copii la sfârșitul secolului al XX-lea. În ilustrația de carte pentru copii a reapărut grotescul, orice glumă sau sarcasm armonizându-se liber cu motive romantice și detalii documentare. Ca și anterior, metoda tiparului ofset a dominat în poligrafie. Și-au păstrat ponderea tehnicile tradiționale ca tuș, acuarelă (Lică Sainciuc: *Basme fermecate*, 1991; *Toată lume face baie* de C. Dragomir, 1992; Anatol Smîșleaeu: *Punguța cu doi bani* de I. Creangă, 1990; *Unde dai și unde crapă*, proverbe, 1992; Vasile Movileanu: *Cinel-cinel*, ghicitori, 1992; *Clopoșelul* de Cl. Partole, 1996), precum și creion, pastel pe hârtie sau carton (Isai Cârmu: *Făt-Frumos și soarele*, poveste populară, 1997, Ion Moraru: *Tatăl lui Guguță când era mic* de S. Vangheli, 1999; Alexandru Macovei: *Duminica mare* de I. Hadârcă, 1999). Ilustrațiile operelor literare naționale, executate în acvaforte și pastel, se evidențiază prin rafinament structural-coloristic cu referințe la stilurile moderniste de la începutul secolului al XX-lea (Eudochia Zavtur: *Meșterul Manole*, 1998; *Miorița*, balade populare, 1998).

4.2. Grafica de carte pentru copii la începutul secolului al XXI-lea. Odată cu creșterea producției editoriale a sporit nevoia de selectare cantitativă și calitativă

a cărților pentru copii publicate în republică, pentru prezentarea lor la diferite târguri și expoziții internaționale specializate. Această funcție a fost asumată de organizația non-guvernamentală internațională IBBY (International Board on Books for Young – Consiliul Internațional de Carte pentru Copii și Tineret). Sub auspiciile secției naționale IBBY Moldova, fondate în 1997, este organizat anual Salonul Internațional de Carte pentru Copii și Tineret din Chișinău – cel mai important eveniment cultural național consacrat cărților pentru copii.

În cadrul Salonului, din 1998 pe bază concursului sunt selectate cele mai bune cărți în funcție de diferite aspecte literar-artistice. Un reper semnificativ în dezvoltarea graficii de carte naționale sunt lucrările artiștilor plastici beneficiari ai premiilor Salonului (*Cea mai reușită prezentare grafică a cărții pentru copii*, *Cea mai bună ilustrație a cărții pentru copii în original*, Premiul special al Uniunii Artiștilor Plastici din Republica Moldova, Premiul special „Igor Vieru”, acordat de Institutul Cultural Român „M. Eminescu” din Chișinău). În anii 1998–2010 laureații premiilor au fost I. Cârmu, A. Colîbneac, V. Coroban, E. Leșcu, A. Macovei, I. Moraru, V. Movileanu, S. Puică, L. Sainciuc, I. Severin, V. Zăbulica-Diordiev, E. Zăvtur. Ca fenomen cultural, ilustrația continuă a fi o preluare a experienței străine, transferate în fază națională.

4.3. Concluzii la capitolul IV.

1. La hotarul secolelor XX–XXI, în grafica de carte pentru copii din Republica Moldova s-au produs unele modificări calitative privind metode de exprimare artistică. Grafica de carte a evoluat prin referințele plastice la arta avangardistă de la începutul secolului al XX-lea (elemente ce reflectă lumea vizibilă, și nu pe cea lăuntrică a omului), precum și la arta populară veche, afirmându-se în contextul actualizării sistemului de valori naționale (I. Cârmu, A. Macovei, S. Zamșa, V. Movileanu). Imaginile mai multor cărți poartă amprenta aspectului exterior al omologilor europeni (L. Sainciuc, E. Maidenberg, V. Movileanu, S. Puică).

2. În anii '90, arta grafică nu mai era dominată de dogme ideologice, însă modalitățile de interpretare plastică trebuiau actualizate în conformitate cu limbajul grafic modern. Acesta a fost reprezentat prin stilizări standardizate elaborate de mult timp în Occident, bine cunoscute în Republica Moldova, însă oarecum marginalizate în perioada sovietică. Ca moștenire a trecutului, dar și ca normă industrială, s-a păstrat divizarea funcțională a ilustrațiilor de carte după genurile literare.

3. Desființarea statului și producerea sporadică a cărților au afectat negativ procesul de internaționalizare a ilustrațiilor de carte pentru copii din Republica Moldova în prima jumătate a anilor '90. Din 1997, organizația non-guvernamentală IBBY Moldova, unul dintre organizatorii Salonului Internațional de Carte pentru Copii și Tineret din Chișinău, oferă garanții în privința drepturilor de autor pentru proprietatea intelectuală.

4. Arta plastică ca idee și formă a suferit modificări, întrucât a evoluționat altfel decât în trecut. Elaborând stilul individual, pictorii din anii 1990–2010 nu țineau de un singur curent artistic, ci de combinarea elementelor, manierelor artistice și de sintetizarea experiențelor istorice în domeniul artelor vizuale și audiovizuale. În ansamblu, aceste manifestări constituie o contribuție profesională inedită în domeniul esteticii. Merită atenție expresivitatea sporită în redarea emoțiilor, aspirația spre imaginea fantezistă (chiar și absurdă, în măsura în care corespunde nivelului de înțelegere asociativă) (V. Zabolica-Diordiev, E. Zaytur, A. Macovei). Căutările de poziții estetice noi devin, de acum încolo, un program pentru artiștii plastici care se ocupă de ilustrarea cărților destinate copiilor.

5. Un fenomen deosebit de marcant pentru grafica de carte pentru copii din această perioadă este creația lui Lică Sainciuc. Grafica de carte pentru copii e pasiunea de durată a artistului, în care s-a dovedit a fi un expert al specificului receptării și viziunii copiilor de vârstă școlară fragedă, care se află la etapa inițială de apreciere a umorului în viața cotidiană. Creația lui Lică Sainciuc în domeniul graficii de carte reprezintă rezultatul efortului de apropiere între diverse concepții plastice, pictorul demonstrând că relațiile dintre Republica Moldova și restul lumii sunt mult mai extinse.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În baza investigației întreprinse, au fost formulate următoarele **concluzii finale**:

1. În perioada din a doua jumătate a secolului al XX-lea – începutul secolului al XXI-lea, grafica de carte pentru copii a fost percepută diferit de către public, artiști plastici și critici de artă. Se schimbaseră sau chiar dispăruseră diferite puncte de vedere privind corelația imaginii cu textul, a narațiunii literare cu cea vizuală, fiind promovate viziuni clare asupra expresivității graficii de carte. Unele idei plastice au fost însușite de către artiștii plastici de-a lungul practicii artistice de ani de zile.

2. Conceptele, metodele, tehnicile de prezentare grafică sunt bazate pe realizări din diverse domenii artistice, de la picturi monumentale la desene animate. Deși diferite prin abordarea plastică, operele analizate vădesc trăsături de spiritualitate și o mare cultură expresivă. Operele picturale, grafice și cele de artă decorativă erau expuse *côte a côte* la mai multe expoziții de artă plastică din republică și peste hotarele ei, ceea ce a contribuit la îmbogățirea reciprocă a artelor plastice. Experiențele de ilustrare a literaturii pentru copii din anii '50 –'70 ai secolului al XX-lea pot fi împărțite în trei categorii, în funcție de genurile majore de artă de la care s-a împrumutat o metodă sau o idee artistică: imagini picturale, grafice și teatral-decorative.

3. În anii '50 ai secolului al XX-lea s-au format două direcții de ilustrare a cărților pentru copii: picturală (L. Grigorașenco) și teatral-decorativă (B. Nesvedov). În anii '60 ai secolului al XX-lea li s-a mai adăugat și cea grafică (I. Bogdesco), prezentarea vizuală a cărții pentru copii fiind modificată totalmente. În această perioadă, ca un contrapunct puternic, în cărțile pentru copii din URSS s-au afirmat scheme expresive decorative (stilizatoare). Sunt cel mai clar reprezentate în arta lui I. Vieru, artistul combinând armonios pictura contemporană și arta decorativă populară. Calea lui I. Bogdesco a fost urmată de mai mulți artiști plastici sovietici, iar calea lui I. Vieru – de către cei postsovietici, astfel, anume ideile plastice ale lui I. Vieru păstrând actualitatea.

4. În anii '70–'80 ai secolului al XX-lea toate cele trei direcții (picturală, grafică și decorativă) se prezintă sintetizate, într-o măsură importantă, în creația artiștilor plastici din RSSM. Arta ilustrației de carte pentru copii a fost diversificată prin preluarea unor elemente expresive din caricatură, desene animate, pictura murală, scenografie (L. Domnin, A. Smîșleaev, P. Mudrac, F. Hămuraru) ș.a. Elementele artei tradiționale, combinate cu artele vizuale și cele audiovizuale contemporane, au obținut o nouă valoare estetică în cartea pentru copii. Modificările privind imaginea vizuală a cărții pentru copii se datorează și îmbunătățirii ofertei poligrafice din republică. A avut loc o schimbare esențială în atitudinea artiștilor plastici față de interpretarea vizuală a conținutului: textul și imaginea au devenit componente

interdependente și nu doar învecinate ale cărții. Tendința spre autoexprimare asupra unui subiect concret și nu spre „aderare” la narațiunea literară, s-a manifestat în grafica de carte, apreciate fiind viziunea mai puțin obișnuită și originalitatea în prezentarea materialului (Gh. Vrabie, I. Cârmu, A. Sveatenco, A. Colîbneac, A. Hmelnički). Grafica de carte pentru copii a devenit un gen de artă „respectabil”, care nu a fost neglijat de mai mulți artiști plastici notorii. Atragerea profesioniștilor din diferite domenii în ilustrația de carte pentru copii era solicitată de criticii de artă, la fel ca în țările străine, unde această artă era practică de mari maeștri ai artei contemporane. Ideea că ilustrația de carte pentru copii este un gen special al artei plastice a devenit un postulat. Noțiunea „tehnică de autor” (tehnica combinată individuală) a câștigat actualitate în timp, ca urmare a complicării instrumentarului de lucru.

5. În grafica de carte din anii 1990–2010, ca și în anii precedenți, cele trei direcții în cauză (picturală, grafică și decorativă) s-au contopit într-o sinteză unică. Unele ilustrații din această perioadă poartă un pronunțat caracter pictural (V. Movileanu, I. Moraru, E. Zavtur), altele – grafic (A. Colîbneac, I. Severin, L. Sainciuc). În ilustrațiile de cel de-al treilea tip este evidentă influența nu numai a artei decorativ-teatrale, dar și a artelor aplicate (V. Bulba, L. Șevenco). Cât privește combinarea elementelor și a metodelor expresive din cele trei domenii, cele mai reprezentative sunt ilustrațiile semnate de V. Zabolica-Diordiev și V. Dabija.

6. Pe parcursul anilor, explorarea identității naționale în imagini de carte pentru copii s-a produs pe calea examinării și prelucrării artistice a moștenirii artei plastice naționale, populare și profesionale. Cele mai valoroase s-au dovedit a fi ilustrațiile folclorului literar, la cântece vechi, balade epice, proverbe și zicători, basme populare. În etapele inițiale, în ilustrațiile operelor folclorice apăreau nu doar elemente caracteristice artei naționale, ci și ale celor străine. Spre exemplu, în stilistica ilustrațiilor lui B. Nesvedov se face simțită influența jucăriilor populare rusești din Dâmkovo. Conceptul creativ al lui I. Vieru se distinge prin apelare la tradițiile artei autohtone străvechi, la gravuri, icoane, scoarțe. Meritul pictorului, testat în timp, constă în depășirea înțelegerii simpliste a naționalului, promovate timp de mai bine de 40 de ani de către autoritățile sovietice prin formula „conținut socialist în formă națională”. În cele mai multe ilustrații de tip folcloric, un rol important îi este atribuit umorului. Esența narativă, specificul compozițional-stilistic al benzilor desenate sunt reflectate în grafica lui L. Sainciuc, fiind urmate, într-o măsură sau alta, de toți artiștii plastici din Republica Moldova care se ocupă de ilustrarea cărților. Arta populară rămâne a fi o sursă de inspirație pentru artiștii plastici, deoarece actualizarea tipului național este sarcina în vigoare a realizării imaginilor de carte de orice tip.

7. Arta țărilor est-europene (școlile naționale de grafică care deveneau recunoscute pe plan mondial de-a lungul întregii perioade) a influențat considerabil dezvoltarea graficii de carte din RSSM în anii 1950–2000. Aceste țări au făcut parte

din URSS și din Blocul estic, comunitatea statelor est-europene („democrațiilor populare”) supuse oficial doctrinei sovietice în perioada a doua jumătate a anilor '40 – a doua jumătate a anilor '80: Republica Sovietică Federativă Socialistă Rusă / Rusia, Republica Sovietică Socialistă Lituaniană / Lituania, Republica Sovietică Socialistă Letonă / Letonia, Republica Sovietică Socialistă Estoniană / Estonia, Republica Populară Română / Republica Socialistă România / România, Republica Populară Polonă / Polonia, Republica Socialistă Cehoslovacă / Cehia și Slovacia, Republica Democratică Germană / Germania. Evident, România, sau partea principală a spațiului cultural românesc (în care face parte și Republica Moldova) era pe atunci considerată „străină” în politica culturală oficială. Însă I. Vieru, Gh. Vrabie și I. Cârnu au considerat RSSM drept parte a spațiului cultural românesc, ceea ce se vedește în reinterprețările artei românești și, în mare, în orientarea spre gândirea artistică românească, care distinge opera acestor trei pictori contemporani.

8. Din 1997, când a fost înființată Secția națională a organizației non-guvernamentale internaționale IBBY, în privința imaginilor din cărțile pentru copii, Republica Moldova face parte din comunitatea statelor independente în care se apreciază semnificația internațională a aspectelor reprezentative (pe înțelesul publicului din mai multe țări), fie că e vorba de stilistica, fie de iconografia imaginilor.

9. Având în vedere contextul istoric și sociocultural, grafica de carte pentru copii din Republica Moldova a cunoscut perioade de prosperitate și declin. Din primii ani ai secolului al XXI-lea aceasta este în continuă creștere, dezvoltându-se pe baza tradițiilor care au evoluat pe parcursul a mai mult de 60 de ani.

În urma analizei și sintezei datelor referitoare la grafica de carte pentru copii din RSS Moldovenească și Republica Moldova, propunem următoarele **recomandări**:

- Utilizarea rezultatelor cercetării ca material didactic în procesul instruirii în cadrul instituțiilor de învățământ de profil din republică.

- Popularizarea informației privind arta grafică de carte pentru copii prin organizarea conferințelor științifice cu participare internațională; prin emisiuni TV speciale, prin editarea cataloagelor cu ilustrații de carte.

- Consolidarea sprijinului de stat în promovarea graficii naționale de carte pentru copii: amenajarea standurilor la târguri internaționale de carte; organizarea expozițiilor solo și de grup în străinătate.

BIBLIOGRAFIA AUTOREFERATULUI

În limba română

1. Actele legislative ale RSS Moldovenești cu privire la decretarea limbii moldovenești limbă de stat și revenirea ei la grafia latină. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1990. 48 p.
2. Brigalda-Barbas E. Igor Vieru. Chișinău: ARC, 2006. 96 p.+ il.
3. Calășnikov I. Leonid Grigorașenco. Chișinău: ARC, 2006. 96 p.+ il.
4. Florescu E. Eudochia Zavtur. Grafică. Pictură. Chișinău: Cartea Moldovei, 2006. 220 p.+il.
5. Ivanovsky E. Convorbire cu Serge Meurant. București: Sofia, 2010. 96 p.+ il.
6. Olteanu V. Din istoria și arta cărții. București: Editura Enciclopedică, 1992. 400 p.; il.
7. Popescu-Gogan P. Rezonanțe eminesciene în arta plastică. Chișinău-București: Litera Internațional, 2000. 224 p.; il.
8. Simionescu D.; Buluță Gh. Scurtă istorie a cărții românești. București: Demiurg, 1994. 126 p.
9. Spînu C. Filimon Hămuraru. Grafică și pictură. Chișinău: Cartea Moldovei, 2002. 48 p.+il.
10. Spînu C. Imagine și mit. Convergențe semiotice și axiologice în creația lui Igor Vieru. Chișinău: Cartea Moldovei, 2004. 88 p.+il.
11. Stăvilă T. Vasile Movileanu. Pictură. Grafică. Ilustrație. Chișinău: 2015. 64 p.; il.
12. Spiridon Vangheli sau Despre valorile copilăriei. Chișinău: Știința, 2015. 328 p.+ il.
13. Vrabie Gh. Arta graficii de carte pentru copii. În: Arta 1998. Chișinău: ASM, Institutul Patrimoniului Cultural, Centrul Studiul Artelor, p. 10-15.
14. Vrabie Gh. Arta graficii de carte pentru copii în viziunea artistului plastic A. Colîbneac. În: Literatura și arta. Chișinău: 1999, 17 iunie, p. 6.
15. Графика де карте молдовеняскэ. Алк. Р. Акулова. Кишинэу: Литература артистикэ, 1986. 180 с.; ил.

În limba rusă

16. Ганкина Э. Художник в современной детской книге. Москва: Советский художник, 1977. 216 с.
17. Ганкина Э. Детская книга вчера и сегодня. По материалам зарубежной прессы. Москва: Книга, 1988. 312 с.; илл.
18. Гольцов Д. Илья Богдеско. Иллюстрация, каллиграфия, станковая графика, рисунок, монументальное искусство. Москва: Советский художник, 1987. 148 с.
19. Молдавские художники – детям. Сост. Л. Ильяшенко. Кишинев: Лумина, 1970. 40 с.; ил.
20. Художники молдавской советской книги. Сост. Б. Брынзей. Кишинев: Лумина, 1977. 102 с.

LISTA LUCRĂRILOR PUBLICATE LA TEMA TEZEI

1. Cravcenco V. Grafica de carte în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească și Republica Moldova în anii 1988–2000. În: *Arta* 2018. Arte vizuale. Serie nouă, vol. XXVII, nr. 1, 2018. Chișinău: 2018, p. 104-108. ISSN 2345-1181
2. Cravcenco V. Edițiile ilustrate ale operei lui Grigore Vieru. În: „Probleme actuale ale arheologiei, etnologiei și studiului artelor”. Rezumatele comunicărilor conferinței științifice cu participare internațională. Chișinău: Garomont, 2014, p. 96. ISBN 978-9975-115-35-3
3. Cravcenco V. Edițiile ilustrate ale operei literare a lui Grigore Vieru. În: *Arta. Seria Arte vizuale. S. n.*, vol. XXIII, nr. 1, 2014, p. 149-158. ISSN 2345-1181
4. Kravcenko V. *Arta xilografiei și a linogravurii în grafica de carte din RSSM din anii '60 ai sec. XX (din colecția Muzeului Național de Artă al Moldovei)*. În: *Muzeul Național de Artă al Moldovei. Conferința anuală științifică. Culegere de comunicări, edițiile 2015, 2016*. Chișinău: Bons Offices, 2017, p. 82-87. ISBN 978-9975-87-267-6
5. Kravcenko V. *Opera lui Spiridon Vangheli în grafica de carte*. În: *Akademios. Revistă de știință, inovare, cultură și artă*. Chișinău: 2017, nr. 1 (44), p. 148-157. ISSN 1857-0461
6. Kravcenko V. *Cărțile românești din colecția Bibliotecii Internaționale a Tineretului din München*. În: *Conferința științifică internațională „Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare”*. Programul și rezumatele comunicărilor. Chișinău: Notograf Prim, 2017, p. 109-110. ISBN 978-9975-84-030-9
7. Kravcenko V. *Lică Sainciuc – patruzeci de ani în grafica de carte*. În: *Akademios. Revistă de știință, inovare, cultură și artă*. Chișinău: 2017, nr. 3 (46), p. 149-158. ISSN 1857-0461
8. Kravcenko V. *Repere teoretico-istorice ale graficii de carte pentru copii*. În: *Al IV-lea simpozion internațional „Creativitate, tehnologie, marketing”*. Chișinău, UTM. Chișinău: Bons Offices, 2017, p. 57-61. ISBN 978-9975-45-505-3
9. Kravcenko V. *Activitatea UNESCO în domeniul culturii, viața cotidiană și cea artistică profesională în a doua jumătate a secolului al XX-lea – începutul secolului al XXI-lea în spațiul între Prut și Nistru*. În: *Conferința științifică internațională „Viața cotidiană în spațiul est-european din cele mai vechi timpuri până în prezent: abordări interdisciplinare”*. Chișinău, 30 octombrie 2018. Programul și rezumatele comunicărilor. Chișinău: Notograf-Prim, 2018, p. 44-45. ISBN 978-9975-84-063-7
10. Kravcenko V. *Simion Zamșa, un maestru al jocului artistic*. În: *Akademios. Revista de știință, inovare, cultură și artă*. Chișinău: 2018, nr. 4 (51), p. 154-162. ISSN 1857-0461
11. Kravcenko V. *Lică Sainciuc. Grafică de carte pentru copii*. Chișinău: Lumina, 2019. ISBN 978-9975-65-446-3

12. Kravchenko V. Specifics of illustrating the Spiridon Vangheli's literary work. In: International scientific conference „Actual Problems of Archeology, Ethnology and Study of Art”. Program and abstracts. Chisinau: Garomont, 2015, p. 145. ISBN 978-9975-3058-8-4

13. Kravchenko V. Children's book illustration in Moldova. Personalities and Trends. In: 25th Biennial of Illustrations Bratislava. International Symposium BIB 2015. Miscellany. Editor: Mgr. Viera Anoskinova. Bratislava: BIBIANA, 2015, p. 181-190. ISBN 978-80-89154-44-9

14. Kravchenko V. The Art of Books for Children from Moldova and Romania at Biennale of Illustrations Bratislava (1967-2015). In: International scientific conference „Cultural Heritage: Research, Valorisation, Promotion”. Program and abstracts of communications. Chisinau: Notograf Prim, 2016, p. 138-139. ISBN 978-9975-3058-8-4

15. Kravchenko V. Artists from both banks of the Prut river participating in the exhibitions of the Biennale of Illustrations Bratislava (1967-2015). In: Arta 2017. Seria Arte vizuale, S. n., Vol. XXVI. Chisinau: Grafema-libris, 2017, p. 134-139. ISSN 2345-1181

16. Кравченко В. Детские иллюстрации Бориса Несведова. В: Антиквариат. Предметы искусства и коллекционирования. Москва: 2015, № 3 (124), с. 104-114. ISSN 1683-7665 15003

17. Кравченко В. Художественные особенности молдавской книжной графики для детей второй половины XX в. В: Четвертые Казанские искусствоведческие чтения. Искусство печатной графики: история и современность. Материалы Всероссийской научно-практической конференции с международным участием. Государственный музей изобразительных искусств Республики Татарстан, Казань. Казань: Заман, 2015, с. 113-117. ISBN 978-5-4428-0085-2

ADNOTARE

Cravenco Vladimir, Grafica de carte pentru copii din Republica Moldova (1945-2010), teză de doctor pentru obținerea titlului științific de doctor în studiul artelor și culturologie. Specialitatea: 651.01 – Teoria și istoria artei plastice. Chișinău, 2020.

Structura tezei: introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 242 de titluri (în 8 limbi), 135 de pagini de bază, 3 anexe.

Cuvinte-cheie: carte pentru copii, grafică, ilustrație, stil decorativ, gravură, tuș-peniță, acuarelă, tehnica mixtă, tehnică de autor, tip național.

Domeniul de studiu: 651.01 – Teoria și istoria artei plastice.

Scopul cercetării: prezentarea evoluției istorice a artei ilustrației de carte pentru copii în Republica Moldova.

Obiectivele cercetării: determinarea etapelor de dezvoltarea graficii de carte pentru copii; descrierea tehnică, artistică, analiza stilistică a ilustrațiilor de carte pentru copii executate de către pictorii din Republica Moldova; identificarea tehnicilor și particularităților stilistice preferențiale pentru fiecare etapă de dezvoltare; stabilirea tendințelor artistice europene care au influențat creația pictorilor de carte din republică; identificarea impactului activității organizațiilor internaționale UNESCO și IBBY asupra graficii de carte din Republica Moldova.

Problema științifică soluționată: reflectarea complexă a creației pictorilor de carte din Republica Moldova în contextul dezvoltării culturii naționale.

Noutatea științifică: pentru prima dată în studiul artelor naționale, arta graficii de carte pentru copii a fost examinată ca parte a procesului artistic național; a spațiului cultural românesc; a spațiului est-european; au fost lichidate lacune în cunoștințe despre activitatea artiștilor plastici; au fost elucidate unele aspecte estetice mai puțin studiate: conceptul umoristic, tehnica digitală de executare.

Importanța teoretică a cercetării: valorificarea graficii de carte pentru copii din Republica Moldova ca un fenomen artistic autentic; folosirea metodelor moderne de analiză a ilustrațiilor de carte de interes internațional.

Valoarea aplicativă a cercetării: materialele și concluziile tezei pot fi utilizate în cercetările ulterioare din studiul artelor și culturologie. Rezultatele cercetării pot fi valorificate în procesul de învățământ pentru elaborarea cursurilor de prelegeri destinate viitorilor specialiști în arta grafică, design poligrafic, biblioteconomie.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele științifice au fost implementate prin publicarea a 17 articole științifice cu un volum total de circa 11,0 c.a. și prin contribuții la 9 conferințe și simpozioane naționale și internaționale axate pe problemele artei plastice.

АННОТАЦИЯ

Кравченко Владимир, Книжная графика для детей в Республике Молдова (1945-2010), диссертация на соискание ученой степени доктора искусствоведения и культурологии, Кишинев, 2020. Специальность: 651.01 – Теория и история изобразительного искусства.

Структура работы: диссертация изложена на 135 страницах текста, содержит введение, четыре главы, выводы по главам, общие выводы и рекомендации, библиографию, включающую 242 источника (на 8 языках), 3 приложения.

Ключевые слова: книжная графика, детская книга, иллюстрация, декоративность, линогравюра, тушь-перо, акварель, гуашь, смешанная техника, национальный типаж.

Область исследований: 651.01 – Теория и история изобразительного искусства.

Цель исследования: показ молдавского искусства книжной иллюстрации для детей в историческом развитии.

Задачи исследования: определение этапов развития книжной графики для детей Республики Молдова; техническое, художественное описание, стилистический анализ книжных иллюстраций, выполненных молдавскими художниками; отбор техник и стилистических схем, характерных для каждого периода развития этого вида искусства; выявление художественных тенденций европейского искусства, оказавших воздействие на молдавскую книжную графику для детей; освещение влияния международных организаций ЮНЕСКО и МСКДЮ на молдавскую книжную графику для детей.

Решение научной проблемы заключается в детальном раскрытии творчества молдавских художников книги для детей в контексте развития национальной культуры.

Научная новизна и оригинальность работы: впервые в национальном искусствознании и культурологии молдавская книжная иллюстрация для детей рассмотрена как часть национального художественного процесса; как часть румынского и в целом восточно-европейского культурного пространства; освещены неизученные аспекты: юмористическое начало, компьютерная техника исполнения.

Теоретическая значимость работы: книжная графика для детей рассмотрена как самобытное явление, способствующее развитию национального искусства; использованы современные методы анализа книжных иллюстраций, представляющих международный интерес.

Практическое применение работы: материалы и выводы, приведенные в работе, могут быть использованы в исследованиях в области культурологии, в процессе преподавания в высших учебных заведениях Республики Молдова, в составлении методических пособий по следующим дисциплинам: графическое искусство, полиграфический дизайн, библиотечное дело.

Внедрение научных достижений. Научные результаты были опубликованы в 17 статьях общим объемом 11,0 авторских листов и представлены в рамках 9 конференций.

ANNOTATION

Kravchenko Vladimir, Children's book illustration of the Republic of Moldova (1945-2010), Thesis for the degree of PhD in Art Studies and Culturology. Speciality: 651.01 – Theory and History of Fine Arts. Chisinau, 2020.

Structure of the thesis: introduction, four chapters, conclusions and recommendations, 135 pages of main text, bibliography of 242 items (in 8 languages), 3 annexes.

Key words: children's book, illustration, stylization, decorative style, engraving, pen-and-ink, watercolor, gouache, mixed, author technique, national type, folklore, popular art.

Field of research: 651.01 – Theory and History of Fine Arts.

Goal of the thesis: presentation of the historical evolution of the children's book illustration in the Republic of Moldova.

Objections of the thesis: identifying the development stages of children's book art in the Republic of Moldova; technical, artistic description, stylistic analysis of children's book illustrations carried out by Moldavian artists; selecting the preferential techniques and stylistic features for each stage; stabilizing the influence of European artistic trends on the creation of the book artists in the republic; highlighting the impact of the UNESCO and IBBY organizations on the art of book illustration in the Republic of Moldova.

Main scientific problem resolved is a complex examination of the art created by Moldavian book artists in the context of the development of national culture.

Scientific novelty and originality of the thesis: for the first time in Moldavian culturology there is provided the examination of the children's book art in the Republic of Moldova as part of the national artistic process, and as part of Romanian and Eastern European cultural space; there are highlighted special iconographic and technical ideas of the illustrations such as humour concept and computer generated design.

Theoretical value of the study: valorification of Moldavian children's book illustration as an authentic phenomenon of the national art; use of contemporan methods in examining the Moldavian illustrations of the international importance.

Practical value of the thesis: all the data and conclusions presented can be used either in the scientific or pedagogical activities at the universities of the Republic of Moldova, faculties of graphic arts, design, and librarianship.

Implementation of the scientific results. The results were published in 17 articles with volume of 11,0 c.a. and in the framework of 9 conferences and symposiums.

CRAVCENCO VLADIMIR

**GRAFICA DE CARTE PENTRU COPII DIN REPUBLICA
MOLDOVA (1945-2010)**

651.01. – Teoria și istoria artelor plastice

Autoreferatul tezei de doctor în studiul artelor și culturologie

Aprobat pentru tipar 15.07.2020
Hârtie ofset. Tipar Ofset
Coli de tipar: 1,7

Format: 60×80 1/16
Tiraj 50 ex.
Comanda nr. 47/20

Centrul Editorial-poligrafic al USM
str. Alexei Mateevici, 60, Chișinău, MD-2009